

IRMO

aktualno

UTJECAJ KRIZE UZROKOVANE KORONAVIRUSOM NA ODNOSE HRVATSKE I KINE

mr. sc. Krševan Antun Dujmović

Uvod

Širenje koronavirusa odnosno pandemija bolesti Covid-19 uzrokovala je krizu globalnih razmjera kakva u mnogim, naročito zapadnim zemljama, nije zabilježena u posljednjih 75 godina. Pandemija Covida-19 pogotovo je teško pogodila Europu, odnosno zemlje članice Europske unije (EU) koje se u drugom kvartalu ove godine susreću s padom BDP-a većim od onoga zabilježenog tijekom globalne financijske krize 2008. i 2009. godine. Kako je ova pandemija u NR Kini nastala još krajem 2019. godine, te se tijekom veljače i naročito ožujka 2020. godine dramatično proširila Europom, postavilo se pitanje je li kinesko upravljanje ovom pandemijom bilo ispravno, s obzirom na to da je virus SARS-CoV-2 zaustavljen unutar granica kineske provincije Hubei, ali se istovremeno proširio u gotovo sve zemlje svijeta. Tijekom krize, također se pokazala velika ovisnost zemalja Zapada, kako u Europi tako i u Sjevernoj Americi, o uvozu osobne zaštitne opreme za koronavirusnu bolest i lijekova koji se proizvode u Kini. Uslijed strmoglavog pada ekonomskih aktivnosti i značajnog pada burzovne vrijednosti mnogih europskih kompanija, postavilo se pitanje je li Europska unija previše ovisna odnosno ranjiva u odnosu na Kinu. Čelnici zemalja i institucija EU-a nisu jedinstveni u svom stavu prema Kini vezano za ovu krizu; neki smatraju da EU treba, prije svega, biti neovisnija o uvozu iz ove dalekoistočne zemlje te

zaustaviti kinesko preuzimanje europskih kompanija. Drugi pak smatraju da je Kina vitalan ekonomski partner u razdoblju erozije američke globalne moći i rastuće važnosti azijsko-pacifičke regije. Stoga će se i Hrvatska, kao članica Europske unije, naći u procjepu ovakvih razmišljanja, koja će biti usmjerena k obuzdavanju ili jačanju gospodarskih i drugih veza s Kinom.

Odnosi Hrvatske i Kine prije izbijanja globalne krize

Neposredno prije izbijanja globalne krize uzrokovane širenjem pandemije, odnosi Hrvatske i Kine prolazili su kroz svoj vrhunac. Osamostaljenje Hrvatske uvelike se poklapa s razdobljem u kojoj je Kina stupila na svjetsku pozornicu kao najveća svjetska tvornica tijekom devedesetih, te je godinama suradnja dviju zemalja bila ograničena na trgovinu. Tijekom 2018. godine trgovinska razmjena između dvije zemlje dosegla je 1,5 milijardi dolara, pri čemu je kineski izvoz u Hrvatsku iznosio čak 86 %. Međutim, upravo je tijekom 2018. i 2019. suradnja između Kine i Hrvatske značajno proširena, pa danas osim trgovine, obuhvaća suradnju na području investicija, visoke tehnologije, energije, kulture i turizma, a kineske su kompanije aktivno uključene u gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj. Najvažniji primjer ove suradnje svakako je izgradnja Pelješkog mosta koji će povezati krajnji jug Hrvatske, Dubrovačko-neretvansku županiju, s ostatkom zemlje. Ovo je projekt od iznimne gospodarske, geopolitičke čak i simboličke važnosti jer će fizički objediniti teritorij Hrvatske, a njegova izgradnja povjerena je kineskoj kompaniji CRBC (China Road and Bridge Corporation). Troškovi izgradnje ovog mosta iznose 420 milijuna eura, od čega EU sufinancira 85 % iznosa, tj. gotovo 360 milijuna eura i trenutno je to jedno od najvećih gradilišta u Europi. Prilikom potpisivanja ugovora sa CRBC-om za ovaj most duljine gotovo dva i pol kilometra, postavilo se pitanje legitimnosti dodjeljivanja novca iz Kohezijskog fonda EU-a kineskom izvođaču radova. Međutim, bez obzira na prosvjede nekih europskih dužnosnika i određene medijske pritiske, kineska kompanija krenula je u izgradnju mosta te se očekuje da će on biti završen u drugoj polovini 2021. godine. Time je Hrvatska postala jedna od rijetkih zemalja članica Europske unije u kojoj je izgradnja kapitalnog infrastrukturnog projekta financiranog europskim novcem povjerena kineskoj kompaniji. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, kao i važnost koji ovaj projekt ima za Hrvatsku, može se s pravom reći da je Pelješki most otvorio novu stranicu u odnosima Hrvatske i Kine nakon 2018. Kina više nije samo udaljeni trgovinski partner nego i zemlja čije su tvrtke aktivno uključene u razvoj Hrvatske.

Kineske kompanije su također prisutne i kao investitori na projektima vjetroelektrane Vrataruša u blizini Senja te kontejnerskog terminala zadarske luke. Suradnja između Hrvatske i Kine doživjela je veliki uzlet i na području turizma, pa je samo 2019. godine Hrvatsku posjetilo preko 300 tisuća kineskih turista, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja rast od 28 %. Važnost kineskih turista, uz turiste iz drugih azijskih zemalja, jest u tome što za razliku od tradicionalnih gostiju iz obližnjih europskih zemalja, kineski turisti putuju tijekom svih mjeseci u godini, a njihove posjete nisu ograničene samo na primorske destinacije. Stoga oni mogu uvelike doprinijeti razvoju kontinentalnog turizma u Hrvatskoj. Uz turizam, bilateralni odnosi dviju zemalja razvijaju se i na području kulture pa su tijekom 2019. godine u Hrvatskoj održane brojne izložbe kineske kulture i umjetnosti, te druge kulturne manifestacije.

Dinamični su odnosi Hrvatske i Kine i na polju visoke tehnologije pri čemu treba istaknuti suradnju Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva koji je s kineskim tehnološkim gigantom, kompanijom Huawei, pokrenuo suradnju na području digitalne transformacije i digitalizacije Hrvatske. Središnji državni ured i kompanija Huawei potpisali su i memorandum o suradnji i razumijevanju koji uključuje razvoj „Smart City“ koncepta. Memorandumom je dogovoreno i uključivanje Hrvatske u globalnu inicijativu „Seeds for the Future“¹ koja hrvatskim studentima omogućuje posjetu razvojnim centrima kompanije Huawei u Kini. Jačanje veza s Kinom i kompanijom Huawei još je važnije u svjetlu američkih optužbi za špijunažu protiv ove kompanije. Zbog tih optužbi neke članice EU-a dovode u pitanje mogućnost uključivanja ovog kineskog tehnološkog diva u razvoj infrastrukture za 5G mrežu u Europi.

Hrvatska i Kina surađuju i kroz Inicijativu 16+1, kineski format suradnje sa 16 zemalja srednje i istočne Europe na području trgovine, investicija, prometa, tehnologije, znanosti i kulture. Upravo je u Dubrovniku tijekom 2019. godine održan 8. sastanak Inicijative 16+1, koji je dao novi poticaj jačanju hrvatsko-kineskih veza i suradnje.

Odnosi dviju zemalja u europskom okviru

Daljnji razvoj odnosa između Europske unije i Kine uvelike će, ako ne i potpuno, odrediti, odnose Hrvatske i Kine. Hrvatska spada u skupinu

1 Vidi Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva: <https://rdd.gov.hr/vijesti/seeds-for-the-future-hrvatska-dio-globalne-inicijative-huawei-za-razmjenu-i-edukaciju-studenata/348>

malih zemalja članica EU-a čiji udio stanovništva čini 0,8 %, a gospodarstva tek 0,3 % u ukupnom BDP-u Unije. Nakon ulaska u EU, 2013. godine, Hrvatska je generirala svoj gospodarski rast prvenstveno zahvaljujući pogodnostima članstva u Uniji, te potom povoljnom globalnom ekonomskom konjunkturu. Članice EU-a najveći su investitori u Hrvatsku, trgovinska razmjena s njima je najznačajnija, a najveći je i broj turista koji u Hrvatsku dolaze iz europskih zemalja. Novim Višegodišnjem financijskim okvirom (VFO) EU-a od 2021. do 2027., kao i instrumentom za oporavak gospodarstva zemalja članica, kojim je za Hrvatsku predviđeno preko 10 milijardi eura, Hrvatska će i dalje nastaviti profitirati od partnerstva sa zemljama članicama EU-a. U tom smislu, zemlje članice EU-a višestruko su važniji partneri za Hrvatsku od Kine. Isto vrijedi i za zemlje članice Unije koje daleko više gospodarski ovise jedna o drugoj, nego o Kini. Uzimajući to u obzir, nedvojbeno je da će Hrvatska pratiti europske smjernice i strateške okvire odnosa prema Kini.

Europska komisija već je i prije krize u svom strateškom dokumentu² iz ožujka 2019. označila Kinu kao trgovinskog partnera, ali po prvi put i kao „sistemske rivala“. Međutim, još je nejasno kakav će stav EU-a prema Kini biti nakon završetka pandemije bolesti Covid-19, jer su članice kao i lideri institucija EU-a, nejedinstveni u stavu prema odnosima s ovom zemljom, kao i u velikom broju drugih vanjsko-političkih tema. Tako je potpredsjednica Europske komisije Věra Jourová izjavila kako je EU morbidno ovisan“ o uvozu medicinske opreme i lijekova iz Kine i Indije³, a Josep Borrell, visoki predstavnik EU-a za vanjsku i sigurnosnu politiku, od početka izbijanja krize kritičan je prema Kini⁴ te poziva na „robusniju“ strategiju EU-a prema Kini. Europska služba za vanjsko djelovanje (EEAS) u svom je specijalnom izvješću iz travnja optužila Kinu za širenje propagande, teorija zavjere i dezinformacija vezanih za epidemiju bolesti Covid-19.⁵ Europski čelnici također su izrazili zabrinutost zbog kineskog iskorištavanja krize na način da se Kina prikaže kao zemlja koja je više od drugih članica EU-a ili Europske komisije spremna priskočiti u pomoć zemljama članicama EU-a snažno pogođenim pandemijom, poput Italije i Španjolske. Ovo se naročito odnosi na tzv. „diplomaciju pod maskama“, odnosno masovni uvoz zaštitnih maski i druge medicinske opreme za borbu protiv Covida-19 iz Kine. Međutim,

2 Vidi Strategija Europske komisije za Kinu: https://ec.europa.eu/commission/news/eu-china-strategic-outlook-2019-mar-12_en

3 Vidi <https://www.euractiv.com/section/china/news/jourova-slams-europes-morbid-dependency-on-china/>

4 Vidi izjavu Europske službe za vanjsko djelovanje: https://eeas.europa.eu/delegations/china/76401/eu-hrvp-josep-borrell-coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating_en

5 Vidi Europska služba za vanjsko djelovanje: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-2-22-april/>

bez obzira na kritike iz europskih institucija, u ovom trenutku još uvijek nije moguće definirati budući odnos EU-a i Kine u post-korona svijetu. Uz to, tenzije između pojedinih članica Unije, poglavito između dvije najveće zemlje članice Francuske i Njemačke, s jedne, i Amerike s druge strane, a koje su se pojačale tijekom mandata američkog predsjednika Donalda Trumpa, nisu prestale niti u jeku krize uzrokovane pandemijom. Iz toga se može zaključiti da će EU težiti vanjskoj politici koja će sve manje ovisiti o SAD-u, te će u svijetu nakon krize, koju neki analitičari smatraju krajem američke globalne dominacije i početkom „azijskog stoljeća“, težiti očuvanju veza s Kinom. Pritom će se EU ipak voditi određenom dozom opreza i barem deklaratornim nastojanjima za smanjenjem ovisnosti o uvozu iz Kine.

Daljnji razvoj odnosa Hrvatske i Kine

Promatrajući hrvatsko-kineske odnose isključivo kroz bilateralnu prizmu, kriza uzrokovana koronavirusom nije izazvala njihovo narušavanje. Kao i u većini drugih zemalja Europe, i Hrvatska je tijekom krize uvezla velike količine zaštitne medicinske opreme iz Kine što je predstavljeno kao nastavak suradnje između dvije zemlje i u kriznim vremenima. Ovdje treba imati na umu činjenicu da velika većina ove opreme nije kineska donacija, već je plaćena i to po cijenama koje su za većinu opreme značajno porasle u odnosu na razdoblje prije krize. Kao i u slučaju potresa, koji je 22. ožujka 2020. pogodio Zagreb, i drugih kriznih situacija, poput recesije koja je pogodila Europu i svijet u drugom kvartalu ove godine, Hrvatska se prvenstveno može pouzdati u pomoć Europske unije. U tom smislu, izuzetno je važno da u Hrvatskoj nije zavlдалo antikinesko raspoloženje kao npr. u Švedskoj, kao ni antieuropski sentiment koji je bio kritičan prema mlakoj reakciji EU-a uslijed nastanka krize te je precjenjivao kinesku pomoć, kao što je to bio slučaj u Italiji ili zemlji kandidatkinji za članstvo u EU-u, Srbiji. Kao i u slučaju uspješnog obuzdavanja pandemije bolesti Covid-19 na svom teritoriju, Hrvatska je uspjela sačuvati odmjeren stav u međunarodnim odnosima.

Temeljeći svoj daljnji razvoj prvenstveno na članstvu u EU-u, Hrvatska će imati određenu autonomiju u razvijanju svojih odnosa tijekom i nakon krize uzrokovane pandemijom. Sredstva iz europskih fondova i dalje će biti značajan generator gospodarskog rasta Hrvatske, te u ovom trenutku nije izvjesno da će EU blokirati sufinanciranje velikih infrastrukturnih projekata, poput izgradnje Pelješkog mosta, na tenderima koje bi mogle dobiti kineske kompanije. Stoga će se kineske kompanije i dalje natjecati na velikim infrastrukturnim tenderima u Hrvatskoj, poput rekonstrukcije dionica željezničke pruge koja povezuje luku Rijeka preko Zagreba i mađarske granice s Budimpeštom.

Nizinska pruga kroz Hrvatsku dio je europskog koridora 6 za željeznički teretni prijevoz te transeuropske prometne mreže (TEN-T), a od 3,5 milijardi eura koliko će Hrvatska uložiti u obnovu željezničke infrastrukture, najveći dio sredstava sufinancirat će EU. Kineske građevinske i inženjerske kompanije su među najvećima na svijetu. Moguće je da će one sudjelovati i u rekonstrukciji željezničke infrastrukture u Hrvatskoj. Kineske kompanije također su u svjetskom vrhu na području tehnologija obnovljivih izvora energije, a budući da Europski zeleni plan predviđa značajne investicije u obnovljivu energiju u zemljama članicama EU-a, Hrvatska će i u ovom pogledu biti interesantna Kini. Kako Kina postaje vodeće emitivno tržište u globalnom turizmu, kineski turisti će biti sve značajnija komponentna hrvatske turističke industrije, čemu će doprinijeti i „Memorandum o suradnji na području posebnih oblika turizma“, kojeg su kinesko i hrvatsko ministarstvo turizma potpisali povodom spomenutog summita 16+1 u travnju 2019. godine. Suradnja Hrvatske i Kine nastaviti će se razvijati i na području visokih tehnologija i telekomunikacija, budući da EU nije, poput SAD-a, zatvorio vrata kineskim tehnološkim divovima poput tvrtke Huawei.

Zaključak

Hrvatska i Kina imaju veliki potencijal za daljnji razvoj suradnje, prvenstveno na području prometne infrastrukture, energetike i turizma. Ova suradnja upravo je uoči krize izazvane pandemijom bolesti Covid-19 dobila veliki zamah. Zahvaljujući članstvu u EU-u, Hrvatska ima značajan instrument za lakše prevladavanje nadolazeće globalne recesije u odnosu na globalnu krizu prije dvanaest godine. U prevladavanju gospodarskih izazova i suradnja s Kinom imat će određenu ulogu. Uz to, Kina ni nakon krize neće odustati od jačanja svojeg utjecaja u svijetu i Europi, između ostalog i pomoću inicijative „Pojas i put“ (*The Belt and Road Initiative* – BRI). Hrvatska ima značajno mjesto u kineskim inicijativama, poput formata 16+1, i zbog svog strateškog položaja zemlje poveznice između Mediterana, središnje Europe i zapadnog Balkana. Pritom, Hrvatska mora učiti na greškama drugih zemlja koje su dozvolile prevelik priljev kineskog kapitala te nisu u stanju otplaćivati dugove, kako se dogodilo u nekim azijskim zemljama, naročito u slučaju Šri Lanke, a u Europi u slučaju Crne Gore, zemlje kandidatkinje za članstvo u EU-u. Hrvatska, također, treba biti svjesna da je zemlja članica EU-a, da su druge zemlje članice EU-a najvažniji hrvatski partneri u svakom pogledu, te da s njima dijeli europski sustav vrijednosti s kojim kineski sustav u mnogo slučajeva nije kompatibilan. Hrvatska je i članica Sjevernoatlantskog saveza (NATO), čija je uloga u očuvanju sigurnosti i

stabilnosti na tlu Europe i nakon 70 godina postojanja nezamjenjiva. U tom pogledu, savezništvo Hrvatske i SAD-a, koji je i dalje prva svjetska politička, vojna i ekonomska sila po nominalnom BDP-u, i u nadolazećem razdoblju ne smije biti stavljeno pod znak pitanja. Globalno nadmetanje Amerike i Kine u tom će smislu, a nakon završetka pandemije bolesti Covid-19, stvoriti određene izazove za hrvatsko-kineske odnose.

Nakladnik:

IRMO - Institut za razvoj i međunarodne odnose
Ulica Ljudevita Farkaša Vukotinovića 2
10000 Zagreb
www.irmo.hr

Za nakladnika:

Sanja Tišma, ravnateljica

Uredništvo:

Ana-Maria Boromisa,
Sanja Maleković,
Jakša Puljiz,
Sanja Tišma,
Aleksandra Uzelac

Lektura:

Snježana Ivanović

Grafičko uređenje:

Dragana Markanović

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora i Institut se ne može smatrati odgovornim prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

Sadržaj publikacije **IRMO aktualno** moguće je prenositi bez prethodnog odobrenja IRMO-a pod uvjetom da se jasno i vidno navede izvor (autor, naslov, IRMO kao nakladnik te poveznica na internet stranicu objave).